

تعهدات محیط زیستی در قوانین افغانستان

محمد مهدی خرد

دانشجوی دانشکده حقوق بین الملل

سمستر اول ماستری 1398

دانشگاه کاتب

چکیده

محیط زیست امروزه به یکی از عمده و مهمترین بحث های جهانی تبدیل شده است. برخی از دولتها در زمینه کنترل محیط زیستی قوانین، مقررات و پالیسی های متعددی را وضع نموده اند اما برخی از کشورها مانند افغانستان قوانین و پالیسی های خیلی اندکی را در زمینه کنترل محیط زیستی وضع نموده است که چنین مشکلات نه فقط در سطح داخلی بلکه در سطح منطقه و جهان نیز یک چالش بزرگی را ایجاد نموده است. افغانستان درین راستا، بعضی از قوانین و پالیسی ها را تدوین و وضع نموده است و فعلاً هم روی برخی از قوانین، مقررات، طرز العمل ها و پالیسی ها کار جریان دارد.

علاوه بر این، افغانستان به برخی از معاهدات بین المللی نیز ملحق شده است و تعهدات قابل ملاحظه ی را در عرصه بین المللی متقبل شده است. بعضی از پروگرام ها را هم دولت افغانستان در زمینه جلوگیری از اثرات محیط زیستی در کشور راه اندازی نموده است.

واژگان کلیدی:

قانون، مقرر، پالیسی و استراتیژی، رهنمود، معاهدات بین المللی

امروزه افغانستان به چالش های گوناگونی از جمله مشکلات محیط زیستی مواجه است که این چالش ها مشکلاتی زیادی را برای مردم و دولت افغانستان به بار آورده است. بنابراین ضرورت بر این است تا دولت افغانستان اقداماتی لازمی را در راستای کنترل محیط زیستی در کشور اتخاذ نماید. دولت افغانستان مسوولیت ملی، بین المللی و اخلاقی دارد تا درین زمینه، قوانینی را وضع نماید تا جلو تخریب بیشتر محیط زیستی گرفته شود. بنابراین هدف این تحقیق جستجو قوانین، مقررات، لایحه ها، طرز العمل ها، پالیسی ها و غیره می باشد که افغانستان درین زمینه وضع نموده است و تعهدات خویش را درین زمینه اعمال نموده باشد.

ضرورت چنین تحقیق بدین وسیله مهم است چون در افغانستان خیلی اندکی از مردم در مورد قوانین محیط زیستی آگاهی دارند. از سوی دیگر این تحقیق زمینه ی را برای اهل علم فراهم مینماید تا معلوماتی راجع به تعهدات افغانستان که در قالب قوانین و مقررات و لایحه ها و پالیسی ها تدوین یافته است، آگاهی حاصل نمایند. قبلا راجع به این موضوع تحقیقی صورت نگرفته است. این تحقیق راه ی را برای حصول معلومات راجع به تعهدات افغانستان هموار می سازد.

1. کلیات

کلیات این مقاله به چند مورد مبحث ذیل است:

1.1 تعریف مفاهیم

- 1- محیط زیست: منابع طبیعی، تعاملات بین اجزای منابع طبیعی یا بین اجزای مذکور و انسانها و حیوانات، خواص فیزیکی، فرهنگی، تزیینی یا شرایطی است که صحت و سلامت آنها را تحت تاثیر قرار میدهد.
- 2- منابع طبیعی: اجزای ایکو سیستم ها بشمول زمین، آب، اتموسفیر حاوی تمام نفوس، بخشهای منابع وراثتی حیوانی، نباتی، موجودات حیه، منرال ها، هایدروکاربن ها و سایر اجسام غیر حیه واقع در آن می باشد.
- 3- تاثیر سوء: اثرات بالفعل یا بالقوه است که در حال حاضر یا آینده محیط زیست و صحت انسان را متضرر نموده، منجر به وارد ساختن زیان به توانمندی جوامع بشری در فراهم آوری امکانات صحب، مصوونیت و رفاه اقتصادی و فرهنگی میگردد.
- 4- انواع موجودات حیه بیگانه: انواعی است که در افغانستان به صورت طبیعی وجود ندارند.
- 5- تنوع حیات: تنوع بین موجودات حیه تمام منابع، ایکو سیستم های خاکی، آبی یا تعاملات ایکولوژیکی بوده و شامل تنوع در بین انواع نباتات، اشجار و زنده جانها در بین ایکو سیستم ها می باشد.
- 6- ایکو سیستم: سیستم طبیعی متحرک و پیچیده نباتات، فنجی ها و مجموعه از موجودات حیه ذره بینی و محیط بی جان آنهاست که در تعامل با هم بحیث یک واحد فعال بسر میبرند.
- 7- انواع بومی: انواع نباتات و حیواناتی اند که بصورت طبیعی در حیات وحش افغانستان وجود داشته و یا انواعی که صرف در حیات وحش افغانستان تولید نسل میکنند.
- 8- منابع وراثتی: ماده نباتی، حیوانی، مکروبی یا منبع دیگری است که حاوی واحدهای وظیفوی وراثتی دارای ارزش واقعی یا احتمالی می باشد.

9- انواع قابل استحصال: انواعی است که به مقاصد تجارت، ورزش، شکار یا بحیث وسیله امرار معیشت بکار برده می شود.

10- موجودت حیه: موجوداتی است که قدرت انتقال یا اخذ مواد وراثتی بشمول موجودات بی حاصل، ویروس ها و میکروب ها را داشته باشد.

11- زباله های زیانبار: زباله های کلینیکی و زباله های حاوی اجسام مضره می باشد.¹

1.2 خلاصه وضعیت کلی محیط زیست در افغانستان

خلاصه وضعیت کلی محیط زیستی افغانستان به چند موضوع مانند وضعیت آب، جنگلات، وسایط نقلیه، انرژی، و سایر موضوعات درین میحث مورد بحث قرار خواهم گرفت.

1.2.1 وضعیت کلی آب

افغانستان یک منطقه کوهستانی و سرد سیر است. بارندگی نسبتاً در افغانستان خیلی خوب است مخصوصاً در فصل زمستان در کوه های بلند افغانستان برف بیشتر می بارد. براین اساس، در طول سال، بنابر ذوب شدن برف ها از قله های بلند و بالای کشور، آب های بیشتری در دریا های کشور سرازیر می شود. این آبها حتا الی سرزمین های همسایه گان مانند پاکستان و ایران می ریزد.

براساس اولین گزارش ملی افغانستان برای چارچوب کنوانسیون ملل متحد پیرامون تغییر اقلیم که در سال 2012 به چاپ رسیده بود، افغانستان در مجموع دارای تخمیناً 2775 متر مکعب آب² سطحی برای فی نفر در سال می باشد که برای یک نفر در طول سال این مقدار آب کفایت میکند. اما بنابر نبود ظرفیت در سطح کشور، دولت نمیتواند این مقدار آب را برای رشد اقتصاد کشور استفاده نماید. همچنان دولت افغانستان نیز در طول تاریخ از ظرفیت ذخیره چنین آبها برخوردار نبوده است.

¹ اصطلاحات و تعریف متذکره، تماماً در قانون محیط زیست افغانستان تعریف گردیده است

² اولین گزارش ملی افغانستان برای چارچوب کنوانسیون ملل متحد پیرامون تغییر اقلیم 2012

1.2.2 وضعیت کلی جنگلات

در طول سالهای گذشته، مخصوصاً در جنگ های داخلی، بنابر عوامل گوناگون مردم افغانستان خیلی از جنگلات این کشور را نابود کرده است و هم اکنون چنین روش جریان دارد. بر فرض مثال بین سالهای 1369 الی 1379 سالانه 29400 هکتار جنگل از بین رفته است^۳ یعنی سالانه 2940 هکتار جنگل. درین دوره ضایعات جنگلات سالانه اوسطاً در حدود 2.25 فیصد میرسد. در حالیکه این رقم در بین سالهای 1379 الی 1384 هجری شمسی به 2.29 فیصد افزایش یافته است.^۴

1.2.3 وسایط نقلیه/عراده جات

با در نظر داشت رشد زیر بناها مخصوصاً سرکها، تعداد وسایط نقلیه یا عراده جات در دهات و شهرها بلخصوص بعد از سقوط طالبان، افزایش چشم گیری را داشته است. در بین سالهای 83/1382 در سراسر کشور، به تعداد 380000 عراده وسایط نقلیه بوده است اما در بین سالهای 90/1389 این تعداد به بیشتر از یک میلیون رسیده است.^۵ این تعداد امروزه بیش از یک و نیم میلیون رسیده است. براساس آمار اداره ملی محیط زیست افغانستان، در سال های 90/1389، در حدود 69٪ این عراده جات مشمول موترهای مسافربری بوده است. با روز افزون تعداد وسایط نقلیه در کشور، چنین وضعیت بر محیط زیست کشور تاثیر منفی را وارد ساخته است.

1.2.4 معادن افغانستان

براساس گزارش ها، افغانستان دارای بیش از یک تریلیون دالر آمریکایی معادن می باشد که عمده ترین این معادن ها از جمله معادن آهن حاجی گک و مس عینک لوگر می باشد. این دو معادن قبلاً به داوطلبی گذاشته شده بود اما بنابر عوامل گوناگون، هر دو بار قراردادها فسخ گردیده است. علاوه بر ذخایر مس و آهن، افغانستان دارای مقدار زیاد گاز طبیعی، سنگ آهک (چونه)، ذخایر مهم طلا و سایر منابع معدنی و

³ دومین گزارش ملی تغییر اقلیم برای چارچوب کنوانسیون تغییر اقلیم ملل متحد (UNFCCC)

⁴ همان

⁵ اولین گزارش ملی افغانستان برای چارچوب کنوانسیون ملل متحد پیرامون تغییر اقلیم 2012

احجار گرانبها می باشد. در آینده اگر استخراج معدنیات در افغانستان صورت بگیرد، این موضوع روی محیط زیست تاثیر ناگواری خواهد گذاشت.

1.2.5 سکتور انرژی

براساس تخمین وزارت انرژی و آب افغانستان، این کشور دارای ظرفیت 18400 میگاووات انرژی آبی و بیشتر از 158100 میگاووات انرژی بادی برخوردار است. علاوه بر افغانستان 300 روز آفتابی دارد و میتواند سالانه انرژی آفتابی قابل ملاحظه ی را تولید کند. اما افغانستان تاکنون نتوانسته است استفاده اعظمی را از این منابع متذکره برای بدست آوردن انرژی قابل تجدید استفاده نماید. برعکس، افغانستان یا اینکه انرژی مورد نیاز خود را از بیرون وارد میکند یا توسط جنراتورهای دیزلی تامین میکند. استفاده از جنراتورهای دیزلی، بر محیط زیست کشور تاثیر خیلی منفی میگذارد.

2. بررسی قوانین و مقررات محیط زیستی

درین مبحث تمرکز روی قوانین و مقررات و سایر اسناد حقوقی می باشد. با بررسی این اسناد حقوقی و رسمی به نتیجه خواهیم رسید که افغانستان به چه اندازه ی به حفظ محیط زیستی در چارچوب قوانین خویش متعهد بوده است و چه قوانینی را ادارات دولتی وضع نموده است؟ در قانون اساسی و قوانین عادی افغانستان، خیلی از موضوعات محیط زیستی گنجانیده شده است. درین بخش از تحقیق قوانین و مقرراتی را بررسی می کنیم که در آن صراحتا یا به بطور اجمالی به حفاظت از محیط زیست در افغانستان پرداخته است.

2.1 قانون اساسی

قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان که دارای یک مقدمه، دوازده (12) فصل و 162 ماده میباشد، به تاریخ 1382/11/06 توسط رییس جمهور وقت به توشیح رسید و نافذ گردید. درین قانون اساسی، موارد خوبی راجع به محیط زیست گنجانیده شده است. از جمله در اصل دهم (10) مقدمه قانون اساسی در

مورد محیط زیست چنین اشاره شده است؛ " به منظور تأمین زندگی مرفه و محیط زیست سالم برای همه ساکنان این سرزمین"⁶ این قانون اساسی تصویب گردیده است.

علاوه بر این، ماده پانزدهم (15) فصل اول قانون اساسی، دولت را مکلف ساخته است تا بخاطر حفاظت و بهبود از محیط زیست افغانستان تدابیر لازمی را اتخاذ نماید. این تدابیر لازم بخاطر حفظ محیط زیست شامل قانون گذاری، تهیه پالیسی و پلان، استراتژی کوتاه مدت و دراز مدت، راه اندازی برنامه ها برای حفاظت از محیط زیست و غیره می شود. ماده پانزدهم قانون اساسی "دولت مکلف است در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محیط زیست تدابیر لازم اتخاذ نماید."⁷

2.2 قوانین و مقررات مربوط به اداره ملی محیط زیست (NEPA)

این قوانین و مقررات شامل ذیل می باشد:

2.2.1 قانون محیط زیست

در آغاز دولت جدید در سال 1381، در چوکات وزارت انرژی و آب یک اداره عمومی تحت عنوان ریاست عمومی محیط زیست بوجود آمد. اما یک سال بعد، این ریاست عمومی به معینیت وزارت متذکره ارتقا یافت و الی یک سال بحیث معینیت در چوکات وزارت انرژی و آب بود. اما در سال 1383 معینیت محیط زیست از وزارت انرژی و آب جدا شد و بنام ریاست مستقیم محیط زیست عرض اندام نمود. و در اخیر در سال 1384 این ریاست یک باری دیگر ارتقا نمود و از ریاست به اداره تبدیل شد که اسم مکمل این دفتر "اداره ملی محیط زیست (NEPA)" مسمی گردید.

زمانیکه اداره ملی محیط زیست بوجود آمد، این اداره ملی نیازمند یک قانون جامع بود. چون با نبود قانون این اداره نمیتوانست فعالیت خویش را منظم و بطور قانونی انجام دهد. بناً قانون محیط زیست در روشنی ماده پانزدهم (15) قانون اساسی به منظور تنظیم امور مربوط به حفظ منابع طبیعی توسط این اداره در نه

⁶ اصل 10، مقدمه قانون اساسی افغانستان

⁷ ماده 15 قانون اساسی افغانستان

(9) فصل و هفتاد و هشت (78) ماده تنظیم گردید، بعد از طی مراحل قانونی بتاريخ 1385/10/06 به توشیح رییس جمهور وقت رسید و انفاذ گردید.

هدف اساسی این قانون عبارت است از حفاظت صحت بشری، حیوانی و نباتی و بهبود وضع معیشت آنها، تامین عملکرد ایکولوژیکی، تامین نیازمندی های نسل فعلی و بعدی در رابطه به محیط زیست، و حفاظت از میراث های طبیعی و فرهنگی. اداره ملی محیط زیست مسوولیت دارد تا این قانون را در سطح ملی به تطبیق برساند.

این قانون موارد متعددی را گنجانیده است مانند تنظیم همه جانبه فعالیت های محیط زیستی، کنترل همه جانبه آلودگی ها، تدابیر حفاظت و تنظیم منابع آب، تنوع حیات، حفاظت و تنظیم منابع طبیعی، معلومات محیط زیستی، تعلیم و تربیه و تحقیقات در ارتباط به محیط زیست، و سایر موارد محیط زیستی را دربر گرفته است. این قانون منبع اساسی در راستای تعهدات دولت افغانستان در زمینه محیط زیستی می باشد. قانون محیط زیست دارای چندین مقررہ است که برخی از آن نافذ گردیده است و در ذیل شرح گردیده است:

2.2.2 مقررہ ارزیابی اثرات محیط زیستی و اجتماعی

این مقررہ براساس حکم ماده بیست و دوم (22) قانون محیط زیست بخاطر پیش بینی، کاهش و جلوگیری از تاثیرات سو بیوفزیک، اجتماعی و سایر اثرات نامطلوب، حفظ قابلیت تولید و ظرفیت سیستم طبیعی و مراحل ایکولوژیکی، تقویت و تنظیم انکشاف پایدار و بهتر ساختن زمینه های استفاده از منابع، رعایت بدیل ممکنه و استفاده از منابع قابل تجدید، روش ها و تکنولوژی پاک، تنظیم روش های ارزیابی اثرات محیط زیستی و اجتماعی پروژه ها، و سایر موارد در چهار (4) فصل، هژده (18) ماده و هشت (8) ضمیمه به تاریخ 1395/11/20 به توشیح رسیده و نافذ گردیده است.

2.2.3 مقررہ کاهش و جلوگیری از آلودگی صوتی

اهداف اساسی این مقررہ شامل تشخیص آلودگی صوتی، جلوگیری از آلودگی صوتی و کنترل آن، کاهش اثرات سو آلودگی صوتی، و رعایت معیارهای محیط زیستی و بهبود محیط زیست می باشد. این

مقرره به تاسی از حکم ماه بیست و دوم (22) قانون محیط زیست در چهار (4) فصل و بیست و شش (26) ماده توسط رییس جمهور بتاريخ 1394/11/18 به توشیح رسیده و اکنون این مقرره نافذ می باشد. مسوولیت انفاذ این مقرره به دوش اداره ملی محیط زیست افغانستان می باشد.

2.2.4 مقرره زباله های طبی

بتاریخ 1395/11/20 مقرره زباله های طبی در پنج (5) فصل، بیست و پنج (25) ماده، و در سه ضمیمه توسط رییس جمهور به توشیح رسید. این مقرره براساس حکم ماده بیست و دوم (22) قانون محیط زیست به هدف جلوگیری از اثرات سو بیولوژیکی زباله های طبی و کاهش آن، حفاظت از صحت انسان، حیوان و نبات، امحای زباله های طبی دارای اثرات سو بیولوژیکی، تنظیم امور مربوط به طرز نظارت از امحای زباله های طبی، تشخیص مسوولیت ها و مکلفیت های متصدی تنظیم زباله های طبی وضع گردیده است. نکات اساسی که درین مقرره گنجانیده شده عبارت است از مکلفیت متصدی زباله های طبی، تنظیم زباله های طبی، و مسوولیت های ادارات ذیربط.

2.2.5 مقرره کاهش و جلوگیری از آلودگی هوا

این مقرره بتاريخ 1388/04/29 در شش (6) فصل و چهل و هفت (47) ماده توسط رییس جمهور وقت به توشیح رسید. مبنای این سند حقوقی، ماده بیست و دوم (22) و رعایت حکم فقره دو (2) ماده هفتادم (70) قانون محیط زیست میباشد که شامل اهداف گوناگونی مانند کاهش و جلوگیری از آلودگی هوا و عوامل مخرب محیط زیست، جلوگیری از اثرات سو هوای آلوده بر صحت انسان و سلامت محیط زیست، جلوگیری از انتشار و ازدیاد عناصر تغییر دهنده خواص فزیک و کیمیاوی هوای آزاد، و بهبود وضع محیط زیست میباشد. مقرره کاهش و جلوگیری از آلودگی هوا بر مسایل چون وسایط نقلیه و سایر وسایل موتوردار، فابریکه ها، کارخانه ها، و منابع تجارتنی و خانگی تمرکز می کند.

علاوه بر مقررات فوق، چندی مصوبات مقررات نیز در اداره ملی محیط زیست زیر کار است که بزودی با تصویب شورای وزیران و توشیح رییس جمهور رسیده و نافذ می گردد.

2.2.6 لایحه طرز فعالیت و تنظیم روابط کمیته اجراییوی حیات وحش افغانستان

این لایحه براساس ماده 22 قانون محیط زیست، طی پنج فصل و 24 ماده وضع گردیده است، در 10 ثور 1389 منظور گردیده است. این سند قانونی جهت تنظیم روابط و فعالیت های کمیته اجراییوی حیات وحش افغانستان وضع گردیده است. همچنان این لایحه در تحقق اهداف ذیل وضع گردیده است:⁸

- 1- شناسایی وضع و حالت کنونی حیات وحش در افغانستان و ارایه پیشنهادات علمی و مناسب در مورد آینده آنها به اداره ملی حفاظت محیط زیست.
- 2- تحقیق و مطالعه بخاطر پیشنهاد شمولیت و یا حذف انواع جهت ثبت رسمی در فهرست سرخ انواع وحش طبق معیارهای کنوانسیون بین المللی حفاظت طبیعت.
- 3- پیشنهاد به اداره ملی حفاظت محیط زیست بخاطر بهره برداری و حفاظت انواع حیات وحش در افغانستان.
- 4- تنظیم طرز فعالیت کمیته اجراییوی حیات وحش منحصیث یگانه کمیته علمی در بخش حیات وحش در افغانستان.

2.2.7 لایحه طرز فعالیت کمیسیون عالی جلوگیری از آلودگی هوا

این لایحه بمنظور تنظیم و انسجام بهتر امور کمیسیون عالی جلوگیری از آلودگی هوا در ماه دلو 1388 وضع گردیده است. فعالیت های عمده این کمیسیون هماهنگی و انسجام بین اداره دولتی جهت کاهش آلودگی هوا در سراسر کشور می باشد. در این کمیسیون نماینده های از ادارات دولتی از جمله اداره ملی حفاظت محیط زیست، وزارت های صحت عامه، خارجه، داخله، مالیه، عدلیه، تجارت، ترانسپورت، اطلاعات و فرهنگ، معارف، تحصیلات عالی، مخابرات و تکنالوژی معلوماتی، زراعت، احیا و انکشاف دهات، شهرسازی، انرژی و آب، معادن، شاروالی کابل، و رییس اداره مستقل نورم و استندرد می باشد. وظایف و صلاحیت های این کمیسیون درج ذیل می باشد:

⁸ سند لایحه طرز فعالیت و تنظیم روابط کمیته اجراییوی حیات وحش افغانستان

1- مطالعه و ارزیابی عوامل آلودگی هوا در سطح کشور و اتخاذ تدابیر لازم جهت کاهش و جلوگیری از آن.

2- طرح پروگرام های تبلیغاتی و آگاهی عامه به منظور کاهش و جلوگیری از آلودگی هوا.

3- تامین هماهنگی میان وزارت ها و ادارات دولتی و غیر دولتی ذیربط به منظور کاهش و جلوگیری از آلودگی هوا.

4- وضع لوایح و طرزالعمل ها به منظور تطبیق بهتر احکام مقررہ.

5- ترتیب گزار های ربعوار و سالانه.

1.1 قانون و مقررات مربوط به وزارت زراعت، آبیاری و مالداری (MAIL)

قانون و مقررات در وزارت زراعت، آبیاری و مالداری شامل قوانین و مقررات ذیل می باشد:

1.1.1 قانون آب

قانون آب، یکی دیگر از قوانین افغانستان است که راجع به محیط زیست متمرکز بوده است. این قانون به منظور حفاظت از منابع آب، توزیع عادلانه و استفاده موثر و دوامدار از آن وضع گردیده است. این قانون در هفت (7) فصل و چهل (40) ماده توسط رییس جمهور بتاريخ 1387/12/24 توشیح و نافذ گردیده است و مرجع تطبیق کننده قانون آب وزارت زراعت، مالداری و آبیاری می باشد. تاکنون، این قانون دارای یک مقررہ می باشد که در ذیل به تفصیل آن پرداخته شده است و مقررہ های جدیدی درین مورد نیز زیر کار است که بزودی وضع میگردد.

1.1.2 مقررہ کنترول و مراقبت کیفیت

این مقررہ به تاسی از احکام فقره های یک (1) مواد بیست و نهم (29) و سی و یکم (31) قانون آب وضع گردیده است که هدف اساسی این مقررہ شامل تنظیم امور مربوط به تعیین معیار کیفیت آب، جلوگیری از آلودگی منابع آبی، کنترول معیار کیفیت منابع آب، خدمات کانالیزاسیون و تخلیه فاضلاب میباشد. بتاريخ 1394/11/18 این مقررہ توسط رییس جمهور توشیح گردید، در جریده رسمی نشر و نافذ گردید.

1.1.3 قانون تنظیم امور جنگلات

این قانون در پنج (5) فصل و چهل و سه (43) ماده به تاریخ 1391/01/21 توسط رییس جمهور وقت توشیح و نافذ گردید. این قانون بتاسی از ماده پانزدهم (15) قانون اساسی افغانستان برای تنظیم امور مربوط به جنگلات وضع گردیده است. تخریب جنگلات یکی از عوامل افزایش محیط زیستی در افغانستان است. با نبود جنگلات کافی در کشور، مشکلات گوناگونی محیط زیستی بوجود می آید. هدف اساسی این قانون عبارت است از اداره و تنظیم پایدار منابع جنگلات بر مبنای همکاری و مشارکت مردم جهت احیا، حفاظت، اصلاح، انکشاف، بهره برداری، بهبود جنگلات، حفاظت و ارتقای اعظمی سطح تولید جنگلات و حفظ توازن بین رشد و برداشت جنگلات، تغییر مناسب اقلیم و تزئین محلات، جلوگیری از آلودگی محیط زیست، جلوگیری از پر شدن دریاچه ها، جهیل ها و بندها از ریگ و خاک، جلوگیری از فرسایش آبی و بادی و خاک، جلوگیری از خطرات سیلاب، افزایش آب های زیر زمینی و غیره.

1.1.4 قانون تنظیم شکار و ابقای حیات وحش

این قانون به منظور تنظیم امور مربوط به ابقای حیات، حفاظت نسل، انواع وحش و شکار آن، وضع گردیده است. هدف اساسی این قانون تنظیم بقای حیات وحش و حفاظت نسل آنان، ارایه جواز شکار بخاطر حفاظت از حیات وحش، و مانع از شکار می باشد. این قانون در شش (6) فصل و در سی (30) ماده تنظیم گردیده است.

1.1.5 قانون حفاظت نباتات و قرنطین

هدف وضع این قانون بهبود حفاظت نباتات و خدمات قرنطینی نباتی و حفظ محیط زیست، جلوگیری از ورود آفات نباتی و کنترل از شیوع آن، فراهم نمودن زمینه تسهیلات در عرصه تجارت نباتات و محصولات نباتی، بهبود معیشت، مصوونیت غذایی و انکشاف متداوم اقتصاد ملی می باشد. قانون حفاظت نباتات و قرنطین بتاریخ 1395/4/8 در هفت (7) فصل و چهل و یک (41) ماده توشیح و نافذ گردید.

1.1.6 قانون حفاظت وراثتی های نباتی

بتاریخ 1395/04/28 در چهار فصل و بیست و نو (29) ماده بمنظور حفاظت وراثتی های نباتی و حفظ محیط زیست به توشیح رسیده و نافذ گردید. این قانون بمنظور ایجاد سیستم موثر حفاظت و حمایت از

ورایتی های نباتی، تامین حقوق و مکلفیت های نسل گیرندگان و دهاقین، فراهم نمودن زمینه تحقیقات، انکشاف، ثبت و استعمال وراثتی های جدید نباتی، تشویق سرمایه گذاری خصوصی و رشد صنعت مواد تکثیری وراثتی های نباتات ملی، محل و بومی، و تاثیرات آن بر محیط زیستی وضع گردیده است.

1.2 قانون و مقررات مربوط به وزارت معادن و پترولیم (MoMP)

قوانین و مقررات ذیل مربوط به وزارت معادن و پترولیم است که در این قوانین و مقررات، این وزارت محیط زیستی را تضمین نموده است.

1.2.1 قانون معادن

این قانون بتاریخ 1397/14.06 در پانزده (15) فصل و هفتاد و هفت (77) ماده براساس یک فرمان تقنینی توسط رییس جمهور توشیح و نافذ گردید. یکی از اهداف این قانون مدیریت فعالیت های منرالی است که به نحوی آنان منجر به کاهش سو محیط زیستی و اجتماعی گردد. ماده پنجاه و چهارم (54) این قانون، وزارت معادن و پترولیم را مکلف ساخته است هنگامیکه جواز اکتشافی و جواز بهره برداری برای شرکتهای معدن اعطا میکند، باید ضمانت اجرایی محیط زیستی از شرکتهای اخذ نماید. این ضمانت محیط زیستی قبل از حفر زمین باید اخذ گردد، شکل و مقدار ضمانت محیط زیستی توسط وزارت در مطابقت به مقررهای محیط زیست، پلان مدیریت محیط زیستی، و مشوره با اداره ملی حفاظت محیط زیست مشخص میگردد.

علاوتا، ماده شصت و سوم (63) این قانون، شرکت که داری جواز اکتشاف منرال میباشد، را مکلف به احکام قانون محیط زیست و جلوگیری از تاثیرات منفی ناشی از فعالیت های منرالی بر محیط زیست کرده است. شرکت ها بعد از کشف منرال ها، تاثیرات وارده بر محیط زیست را ترمیم کند. مانند احیای زمین که در آن حفر شده است. ماده شصت و چهار (64) این قانون تصریح نموده است که پلان مدیریت محیط زیستی باید با اداره ملی حفاظت محیط زیست شریک ساخته شود و اداره مذکور می تواند آن پلان را تایید، درخواست اصلاح آن یا شرایطی را بر تایید پلان مدیریت محیط زیستی اعمال نماید.

1.2.2 مقررہ محیط زیست

این مقررہ براساس حکم ماده بیست و دوم قانون محیط زیست افغانستان بمنظور تنظیم امور مربوط به ارزیابی اثرات محیط زیستی در وزارت معادن و پترولیم وضع گردیده است. احکام این مقررہ روی فعالیت های ممنوعه مانند فعالیت های که به تشخیص اداره ملی حفاظت محیط زیست دارای اثرات احتمالی سو عمدہ بالای یک ساحه محیط زیست به حیث یک ساحه حساس تثبیت شده باشد و سایر فعالیت های که به تشخیص اداره ملی حفاظت محیط زیست روی محیط زیست اثرات احتمالی سو عمدہ داشته، به حیث فعالیت ممنوعه تثبیت میگردد.

این مقررہ ارزیابی ساحه برق یا انرژی که شامل اعمار، نصب یا توسعه تاسیسات می شود، ساحه تولید، تصنیع و استحصال، ساحه استخراج و استحصال معدن، ساحه ترانسپورت، ساحه تنظیم آب، بند ها، آبیاری و محافظت در برابر سیلاب، ساحه تهیه و تنظیم آب، ساحه تخلیه زباله ها، ساحه انکشاف شهری و توریسم، ساحات حساس از لحاظ محیط زیستی، ساحه زراعت، مالداری و ماهیگیری، ساحه استخراج معادن و پروسس منرالها، ساحه تهیه و تصفیه آب را انجام میدهد.

1.2.3 مقررہ معدن کاری

این مقررہ براساس ماده صدم (100) قانون معدن وضع گردیده است. درین مقررہ راجع به محیط زیست چند مواد مانند مواد 50، 53 و 55 اشاره داشته است. درین مواد حکم مبنی بر عدم تخریب و حفاظت از محیط زیست شده است.

1.2.4 مقررہ هایدرو کاربن ها

این مقررہ در نو (9) فصل و پنجاه و پنج (55) ماده توسط رییس جمهور بتاريخ 1388/7/27 به تصویب رسیده است. یکی از اهداف اساسی این مقررہ تنظیم امور مربوط به تادیب و جبران خساره {ناشی از تخریب محیط زیست} می باشد. در برخی از مواد مانند ماده سی و پنجم (35) این مقررہ راجع به تدابیر مشخص حفاظت محیط زیست اشاره نموده است.

1.3 قوانین و مقررات شاروالی ها

چون قانون و سایر مقررات شاروالی ها در زمان حاکمیت طالبان در افغانستان وضع گردیده بود، از آن زمان تاکنون هیچ نوع تغییری درین قوانین و مقررات وارد نشده است. درین قوانین در برخی از موارد، خیلی جزئی به محیط زیستی پرداخته است اما باید قانون شاروالی ها تعدیل گردد و باید تمامی موارد مهم از جمله موضوعات محیط زیستی در آن گنجانیده شود. اما براساس اصل کلی جبران خسارت، میشود هنگامیکه یک شخص حقیقی یا حقوقی عملی را انجام دهد که به محیط زیست صدمه وارد کند، براساس اصل جبران خسارت میشود از آن شخص تقاضای جبران خساره تقاضا شود.

علاوه بر قوانین شاروالی ها، در قانون ترافیک افغانستان نیز راجع به حفظ محیط زیست تاکید شده است. در یکی از موارد اگر راننده با یک درخت تصادف کند و بر اثر آن تصادف، درخت تخریب شود. راننده مکلف است تا خساره آن درخت تخریب شده را بپردازد.

علاوه بر قوانین متذکره، سایر ادارات دولتی مانند وزارت های شهر سازی و اراضی، احیا و انکشاف دهات، مواد مخدر، انرژی و آب، و صحت عامه نیز قوانین و مقرراتی در قبال حفاظت از محیط زیست دارند. اما در همه این قوانین یک چیزی مشابه به نظر میرسد و آن اینست که بجز از اداره ملی حفاظت محیط زیست، سایر وزارت خانه ها یا ادارات دولتی افغانستان، قانون خاصی در خصوص حفاظت از محیط زیست ندارند بلکه آنان هر قوانینی را که وضع مینمایند، بخش محیط زیستی آن را به قانون حفاظت محیط زیست که مربوط به اداره ملی حفاظت محیط زیست است، ارجاع میدهد. مانند قانون تنظیم امور جنگلات و قانون علفچرها وغیره که مربوط به وزارت زراعت، مالداري و آبیاری می شود یا قانون معدن، مقرر منرال ها، مقرر هایدرو کاربن ها وغیره که مربوط به وزارت معادن است. قوانین متذکره خاصتا برای حفظ محیط زیست وضع نگردیده است اما یک بخش ازین قوانین را به حفاظت از محیط زیست اختصاص داده اند و این بخش ها نیز به قانون محیط زیست ارجاع داده شده است.

2. بررسی پالیسی، رهنمود، و استراتژی ها

درین بخش ازین مقاله، تعهدات دولت افغانستان در قبال محیط زیستی در پالیسی ها، رهنمود ها، و استراتژی ها کنکاش شده است. این اسناد درج ذیل در ادارات دولتی مختلف بشمول اداره ملی حفاظت محیط زیست وضع گردیده است.

2.1 پالیسی، رهنمود و استراتژی های مربوط به اداره ملی حفاظت محیط زیست

اسناد راجع به پالیسی، رهنمود و استراتژی های که اداره ملی حفاظت محیط زیست وضع نموده است، درج ذیل اند:

2.1.1 پالیسی ملی تنظیم زباله ها

در مورد وضعیت زباله و تنظیم آن، در سراسر کشور معلومات محدود به دسترس اداره ملی حفاظت محیط زیست می باشد. در کابل، سروی که توسط اداره ملی حفاظت محیط زیست انجام گرفت نشان میدهد که تولید زباله سالانه در کشور به 8.908.201 متر مکعب میرسد، که 8.167.170 متر مکعب آن انتقال میآید. بیشترین بخش زباله ها را در کشور زباله های خانگی تشکیل میدهد، که در آن عمدتاً مواد فاضلات و آشپزخانه، قطی ها، بوتل های پلاستیکی و بعضاً بوتل های شیشه ای، می باشد. براساس تحقیقاتیکه اداره ملی حفاظت محیط زیست نموده است، زباله های خانگی در سطح کشور حدود 285.856 متر مکعب، زباله های صنعتی حدود 891 متر مکعب، زباله های زراعتی 14.617 متر مکعب و زباله های ساختمانی 332.095 متر مکعب میرسد.⁹

در حال حاضر، تولید حقیقی زباله پرخطر در افغانستان خیلی اندک است، اما فعالیت وسیع اعمار کارخانه جات صنعتی جریان دارد که در آینده نزدیک، به تولید زباله های بیخطر و همچنان زباله های پرخطر، منجر خواهد شد. ارزیابی که اداره ملی حفاظت محیط زیست انجام داده و تخمین نموده است که مقدار قلیلی از مواد کیمیایی در فعالیت های تولیدی مانند دباغی، قالین بافی و نساجی، استعمال می شود. در مورد تخمین

⁹ پالیسی ملی تنظیم زباله ها

میزان زباله های پر خطر اقدامی نشده است اما با در نظر داشت فعالیت های محدود صنعتی که در سراسر کشور جریان دارد، گمان می رود که مقدار زباله های پر خطر، نیز اندک می باشد.

این پالیسی برای تدوین مقررات و استاندارد های تنظیم و کنترل زباله ها که در قانون محیط زیست تشریح شده اند، یک راهی را فراهم می نماید. علاوه بر این این پالیسی اساس گذاری برای تنظیم زباله های طبی، زباله های پرخطر و زباله های جامد شاروالی (شهری) میباشد.

2.1.2 پالیسی ارزیابی اثرات محیط زیست و اجتماعی

محتوای پالیسی ارزیابی اثرات محیط زیست و اجتماعی در چوکات قانون و مقررات محیط زیستی بوده که از آن منحنی رهنما استفاده به عمل می آید. این پالیسی برای انکشاف پروسه ارزیابی، مشروعیت و تشخیص پروسه های اداری جهت تطبیق مقرر و قانون محیط زیست لازمی است. پالیسی متذکره در ماه حوت 1396 توسط اداره ملی حفاظت محیط زیست وضع گردید. اهداف مهم این پالیسی شامل موارد ذیل می باشد:

- رسیدگی دقیق به نگرانی های محیط زیستی و شامل ساختن امور انکشافی در پروسه تصمیم گیری.
- پیشی بینی، کاهش، جلوگیری از تاثیرات سو محیط زیستی و اجتماعی در تطبیق پروژه ها و فعالیت ها.
- ترویج اهداف انکشاف پایدار، استفاده بهتر از منابع و مدیریت آن.
- انکشاف ظرفیت در چوکات اداره ملی حفاظت محیط زیست که قادر به تطبیق و توسعه ارزیابی اثرات محیط زیستی و اجتماعی.
- حمایت، تقویت و انکشاف بخش ارزیابی اثرات محیط زیستی و اجتماعی به منظور تقویت انکشاف پایدار، در منابع طبیعی به ادارات دولتی و غیر دولتی مربوطه.
- تشویق مسوولان پروژه ها برای همکاری تنگاتنگی با اداره ملی حفاظت محیط زیست در ارتباط با پروژه های پیشنهادی.

2.1.3 استراتژی ملی محیط زیست

استراتژی ملی محیط زیست براساس براساس استراتژی انکشاف ملی افغانستان ساخته شده است که هدف استراتژی ملی محیط زیست بهبود کیفیت زندگی مردم افغانستان از طریق حفظ، نگهداری و بهبود محیط زیست در کشور می باشد. این استراتژی در جهت فراهمی رهنمود ها به خاطر شامل ساختن مسایل محیط زیستی و پالیسی ها در اولویت های انکشافی افغانستان برای کمک با رشد اقتصاد و کاهش فقر در کشور، استفاده شده است. اساسی ترین اهداف این استراتژی عبارت است از تامین یک محیط زیست پاک و سالم برای مردم افغانستان؛ دست یابی به رشد پایدار اقتصادی و اجتماعی با حفظ اساسی منابع طبیعی و محیط زیست افغانستان؛ و تامین اداره موثر محیط زیست کشور از طریق سهمگیری کلیه ادارات ذیدخل. این ادارت ذیدخل شامل اداره ملی حفاظت محیط زیست، وزارت خانه های زراعت، احیا و انکشاف دهات، شهرسازی، معادن و پترولیم، مبارزه به مواد مخدر، انرژی و آب، و همچنان شاروالی های شهرها می باشد.

این استراتژی همچنان روی دو هدف اصلی و شش هدف موضوعی تمرکز دارد. براساس این استراتژی باید شش استراتژی موضوعی دیگر باید وضع گردد.

1- پالیسی ها که دارای اولیت اند عبارت است از:

- پالیسی کنترل محیط زیستی

- تنظیم حفاظت شده و تنوع حیات

2- استراتژی های موضوعی عبارتند از:

- جنگل داری و چراگاه ها

- ساحات حفاظت شده و تنوع حیات

- آب و تالاب هی رستاق ها

- کیفیت هوا

- تنظیم زباله های شهری و تنظیم محیط زیستی صنعتی

- تعلیمات و آگاهی محیط زیستی

اسناد موارد که تذکر یافت، کماکان در برخی از قوانین یا مقرره های بعضی از وزارت خانه ها و ادارات دولتی مانند اداره ملی محیط زیست، وزارت زراعت، وزارت انکشاف دهات، و وزارت معادن و پترولیم گنجانیده شده است اما تاکنون تحت چنین عناوین، پالیسی یا استراتیژی های وضع نگردیده است.

2.2 پالیسی، رهنمود و استراتیژی های مربوط به وزارت زراعت، آبیاری و مالرداری

چون هدف اساسی این وزارت، حفاظت از محیط زیست نیست بلکه رشد و تقویت زراعت، آبیاری و مالرداری در کشور است. اما با آن هم این وزارت مسوولیت در قبال حفاظت از محیط زیست دارد. وزارت زراعت، آبیاری و مالرداری چند پالیسی، رهنمود و استراتیژی های را وضع نموده است یا فعلا مسوده آنها تهیه شده است و این پالیسی ها تماما مربوط به رشد زراعت است اما حفاظت از محیط زیست درین اسناد کماکان گنجانیده شده است. درینجا فقط اسامی آن اسناد در درج ذیل گنجانیده شده است:

- پالیسی ملی انکشاف مالرداری و صحت حیوانی.
- پالیسی ملی باغداری.
- مسوده پالیسی ملی زراعت مناطق خشک.
- مسوده پالیسی میکانیزه زراعتی افغانستان.
- مسوده پالیسی ملی تغذیه مالرداری.
- مسوده پالیسی ملی ترویج زراعت.
- مسوده پالیسی پرورش زنبور عسل.
- و سایر مسوده ها در حال تکمیل شدن.

با این حال، در وزارت زراعت یک پروژه زیر نام "برنامه ملی باغداری و مالرداری" در حال اجرا است که این پروژه مهم وزارت زراعت خاصتا روی موضوعات محیط زیستی فعالیت ندارد البته در برخی از بخش هایش به امور محیط زیستی پرداخته است از جمله رعایت قانون محیط زیست، مقررات ارزیابی اثرات محیط زیستی، قانون مدیریت امور زمین داری، قانون استملاک زمین، و قانون آفت کش ها.

3. معاهدات بین المللی که افغانستان به آن ملحق شده است

نیاز است که درین مقاله تحقیقی، روی معاهدات بین المللی که افغانستان به آن ملحق شده است، بحث تفصیلی صورت نگیرد. چون این عنوان خودش نیازمند یک تحقیق جامع است اما اجمالا در ذیل اسامی معاهدات تذکر یافته است که افغانستان آن را امضا نموده است. این معاهدات بین المللی شامل موارد ذیل است:¹⁰

- کنوانسیون بازل در زمینه کنترل زباله های فرامرزی پرخطر و دفع آنها.
- چارچوب کنوانسیون ملل متحد برای تغییر اقلیم.
- کنوانسیون وین برای حفظ لایه اوزون.
- کنوانسیون تنوع بیولوژیکی.
- کنوانسیون ملل متحد برای مبارزه با بیابان زایی در کشورهایی که دچار خشکسالی شدید و یا بیابان زایی هستند، بلخصوص آفریقا.
- کنوانسیون روتردیم در مورد روش موافقت قبلی برای برخی از مواد شیمیایی خطرناک و آفت کش ها در تجارت بین المللی.
- کنوانسیون استکهلم بر آلودگی ارگانیک مداوم.
- کنوانسیون میناماتا راجع به (سیاره) مشتری.

4. عوامل نبود قوانین و سایر اسناد حقوقی در افغانستان درین زمینه

- عدم آگاهی در زمینه اهمیت موضوع.
- عدم تخصیص بودجه کافی.
- عدم نگرش اولویت به مشکل محیط زیست.
- نبود تکنولوژی معاصر درین زمینه.
- کمبودی نیروی متخصص در عرصه محیط زیست.

¹⁰ www.treaties.un.org

نتیجه گیری

چنانچه فهمیده شد که حقوق محیط زیست یک موضوع جدید و جوان در عرصه بین المللی است. بنابراین درین ساحه خیلی فعالیت های گسترده در سطح بین الملل صورت نگرفته است. همچنان در افغانستان این موضوع جدید است. به جز از امضای چند کنوانسیون بین المللی در دهه 80 و 90 میلادی، دولت افغانستان قبل از قانون اساسی نوین، تعهدات قانونی/حقوقی در زمینه محیط زیست نداشته است. در قوانین اساسی و عادی قبل از 2001، هیچ گونه آثاری از تعهدات دولت افغانستان در راستای محیط زیست دیده نمیشود. اما بعد از وضع قانون اساسی جدید، تعهدات دولت افغانستان در قبال محیط زیست در قوانین این کشور کماکان گنجانیده شده است اما این تعهدات در راستای حفظ محیط زیست ناکافی بوده است. چون تاکنون چندین قوانین و مقرراتی در برخی از وزارت خانه های افغانستان وضع گردیده است اما تطبیق این قوانین خیلی ضعیف بوده است. علاوه براین، پالیسی ها، رهنمود ها، و استراتیژی های محدود هم در برخی از وزارت خانه های سکتوری دولت افغانستان وضع گردیده است که همچنان مانند قوانین ناکافی است. چون در سالهای اخیر، نه فقط قوانین و پالیسی ها بدرستی اجرا نگردیده است، بلکه مشکلات محیط زیستی در افغانستان بیشتر شده است. مهار نمودن چنین مشکلات حیاتی نیازمند اقدامات حقوقی و اخلاقی جدی است.

منابع

الف: قوانین:

- قانون اساسی افغانستان
- قانون محیط زیست
- مقررات قانون محیط زیست
- قوانین و مقررات وزارت های زراعت، احیا و انکشاف دهات، معادن، و مبارزه با مواد مخدر
- پالیسی ها، رهنمود ها، و استراتژی های اداره محیط زیست و وزارت زراعت و سایر وزارتخانه ها

ب: مجله ها:

- ماهنامه اداره ملی محیط زیست
- رهنمود دفتر سبز

ج: گزارش ها

- اولین گزارش ملی افغانستان برای چارچوب کنوانسیون ملل متحد پیرامون تغییر اقلیم 2012
- خودارزیابی نیازمندی های ظرفیت ملی برای تنظیم محیط زیست جهانی و برنامه عمل ملی سازگاری در برابر تغییر اقلیم – گزارش مشترک تسهیلات محیط زیست، دولت افغانستان و برنامه محیط زیست ملل متحد – چاپ دول 1387
- دومین گزارش ملی تغییر اقلیم برای چارچوب کنوانسیون تغییر اقلیم ملل متحد (UNFCCC)
- پروژه حمایت از سازگاری با تغییر اقلیم (CCAP)